

Ще одна парафія Олицького деканату була в селі Котів, яке належало до Луцького повіту. У 1797 р. уніатська церква Святої Параскеви в цьому селі була переосвячена на православ'я, але греко-уніатський священник Павло Братковський продовжував здійснювати в ній богослужіння. Місцеві селяни відвідували ці служби і брали треби в нього, тобто залишалися в унії [8, арк. 52]. З початку XIX ст. єпископ Стефан Левінський неодноразово звертався до Святійшого Синоду з проханням повернути уніатам низку відібраних на православ'я церков. Серед них значилася й церква Святої Параскеви села Котів Олицького деканату. Останнє таке прохання датується 1804 р. і воно не було задоволене [9, арк. 62]. Документи не подають детальної інформації про котівську парафію, але відомо, що до кінця 1820-х рр. вона продовжувала існувати [11, арк. 89].

Отже, в Олицькому деканаті упродовж першої третини XIX ст. налічувалося 16 греко-уніатських парафій, які мали 14 храмів і три каплиці [3, арк. 12; 10, арк. 89]. Всі уніатські священники цього деканату займали по одній парафії і лише двоє здійснювали богослужіння одразу в двох парафіях – Йозеф Львович (в селах Малин і Пальче) і Григорій Заножовський (Дерно, а з 1816 р. і Ромашківщина). Чисельність парафіян у парафіях сіл Метельно і Котів не зазначено в документах, тому можна вказати лише приблизне число вірних Греко-уніатської церкви в Олицькому деканаті. Отже, в кінці 1820-х рр. в цьому деканаті налічувалося близько шксти тисяч парафіян.

Після ліквідації Луцької греко-уніатської духовної консисторії у 1828 р. кількість уніатів почала невпинно скорочуватись. Про те, наскільки це скорочення було масовим, говорить той факт, що на початок 1839 р., коли було офіційно проголошено «акт злуки» Греко-уніатської церкви з Православною, у Волинській губернії залишилося 4363 уніати. Як бачимо, у всій губернії залишилося на півтори тисячі менше вірних переслідуваної Церкви, ніж їх було десять років перед тим лише в одному Олицькому деканаті. Про кількість парафіян цього деканату на час ліквідації унії судити важко, оскільки не збереглося відповідних даних. Проте відомо, що на 1839 р. в Дубенському повіті, третина парафій в якому входила до Олицького деканату, проживало ще 1103 вірних Греко-уніатської церкви [11, арк. 45–48]. Отже, як і на початку XIX ст., цей повіт належав до тих, де унія все ще мала силу.

Джерела та література

1. Білик В., Карліна О. Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. 304 с.
2. Державний архів Волинської області (далі — ДАВО), ф. 382 (Луцька уніатська духовна консисторія), оп. 2, спр. 22.
3. ДАВО, ф. 382, оп. 2, спр. 66.
4. ДАВО, ф. 382, оп. 1, спр. 51.
5. ДАВО, ф. 382 оп. 2, спр. 173.
6. ДАВО, ф. 382 оп. 2, спр. 34.
7. ДАВО, ф. 382 оп. 2, спр. 364.
8. ДАВО, ф. 382 оп. 3, спр. 3.
9. ДАВО, ф. 382 оп. 2, спр. 59.
10. ДАВО, ф. 382 оп. 2, спр. 364.
11. Державний архів Житомирської області, ф. 1 (Волинська духовна консисторія) оп. 8, спр. 1487.

УДК 94(477.82):930

Валентина Шандра

ОЛИКА В ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНИХ ТА ДОВІДКОВИХ ВИДАННЯХ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті проаналізовано основні історико-статистичні та довідкові видання XIX – початку XX ст., у яких йдеться про містечко Олику. З'ясовано змістове наповнення такої інформації, виділено історичні екскурси у давню історію містечка, його перебування у власності князів Радзивилів. Також вказано на можливість отримати такі показники до характеристики Олики як чисельність її жителів, їхнє етнічне походження, основні заняття та наявність промислових, освітньо-культурних закладів та храмів.

Ключові слова: містечко Олика, історико-статистичні видання, довідкові видання.

Valentyna Shandra. The town of Olyka in historical-statistical and reference publications of the XIX - early XX centuries. The article analyzes the main historical, statistical and reference publications of the XIX - early XX centuries, which refer to the town of Olyka. The content of their information has been clarified, historical excursions into the ancient history of the town, its ownership by the Radziwill princes have been highlighted. It is also indicated the possibility of obtaining such indicators as the number of inhabitants of Olyka, their ethnic origin, main occupations and the presence of industrial, educational and cultural institutions and churches.

Key words: Olyka town, historical and statistical editions, reference publications.

У Російській імперії до історико-статистичного описання населених пунктів приступили досить пізно, оскільки інституції державної статистики почали формуватися лише після заснування міністерської системи галузевого управління, та й то не відразу. Першою статистичною установою було відділення у складі Міністерства поліції, засноване 1811 р., яке тривалий час займалося організаційно-методичною діяльністю.

Найперше імперію цікавили дані про природничі, кліматичні та демографічні ресурси набутих територій, аби пришвидшити їх входження до російського імперського простору. До вивчення місцевостей та укладання їхніх мап взялися офіцери Генерального штабу, підготувавши до видання 17 томів. Волинська губернія потрапила до 10-го тому, укладачем якого був штабс-капітан Фритче. Його військово-статистичний опис Волинської губернії вийшов 1859 р. і містив досить докладні дані про Олику. Найперше зауважено, що у містечку містився становий пристав; отже, Олика була центром стану, адміністративно-поліцейської одиниці, на які поділявся повіт. Щодо природничого опису, то вказано, що поблизу містечка протікає річка Путиловка з крутими скалами [1]. Відзначаючи важливі для військових дані, зауважено, що містечко знаходиться при злитті цієї річки з іншою річкою, Миловичкою, і перебуває на майже однаковій відстані: 35-40 верст від Луцька, Дубна і Рівного. Через нього проходить шлях із Царства Польського через Луцьк, Рівне до Житомира.

Військові детально описали замок з бастіоном і кам'яним укріпленням, який непогано зберігся та зауважили його колишню малодоступність для ворожих нападів. Вказано, що останнім у містечку квартирував Литовський окремий корпус. До 1833 р. в Олиці розміщався госпіталь, переміщений у Дубно. Проте останнім часом замок перебував в занедбаному стані. Було сказано, що його збудував князь Радзивіл у 1564 р., свідченням чого став збережений напис на камені.

Відзначено розвинуту торгівлю в містечку, у якому відбувалися три ярмарки щорічно: на Трійцю, Кузьми і на Дем'яна, котрі славилися торгівлею ликами. Дворів у Олиці було 250 [2].

Відштовхуючись від природних особливостей місцевості, військові рекомендували розміщати тут артилерійські війська [3].

1887 р. було видано військово-статистичний огляд Волинської губернії, підготовлений підполковником А. Забеліним. На відміну від попереднього, для нього характерне зосередження на загальних даних про губернію та її повітах, відсутність описів окремих населених пунктів. З нього можемо лише довідатися про потужність залізничної станції Олика, котра була однією з 21-ї на вітці Києво-Брестської залізниці. Йшлося про чисельність пасажиропотоку, а також про кількість відправлених із станції та отриманих нею вантажів, серед яких зауважено ліс та жито [4].

Тоді ж Центральний статистичний комітет Міністерства внутрішніх справ розпочав видавати списки населених місць Російської імперії. Всього вийшло 42 випуски. Щоправда, до нього не увійшла Волинська губернія. Проте рукопис цього видання зберігся і з ним можна познайомитися на сайті Президентської бібліотеки імені Б. М. Єльцина [5].

Напередодні ліберальних реформ, зокрема, міської реформи 1870 р., робота з описами міст поживалася. Для Міністерства внутрішніх справ важливо було в'яснити статки міст, аби з'ясувати, чи зможуть вони утримувати нові органи влади. Приступаючи до укладення таких описів, зверталася увага і на містечка. Першим і найповнішим стало восьмитомне видання «Городские поселения в Российской империи», яке виходило друком в 1870-х роках. Видання містить відомості про всі міські поселення Російської імперії, розміщені в алфавітному порядку губерній, що зумовило потрапляння Олики до першого тому, в якому окремо були виділені містечка Волинської губернії [6]. Інформації про них значно менше, ніж про міста. Якщо говорити про Олику, то там сказано лише, що містечко перебуває частково у державній, частково – у приватній власності. З міських органів на 1860 рік функціонували міська ратуша і сирітський суд. Добру частину тексту присвячено історичній довідці про містечко, зокрема про першу

писемну згадку (1149 р.) та описано Олицький замок князів Радзивілів [7].

Потрапила Олика і до п'ятитомного географічно-статистичного словника відомого географа і мандрівника Петра Семенова-Тань-Шанського. У третьому томі, виданому 1866 року, сказано, що містечко розміщене біля річки Путилівки. Мало 273 двори з населенням 2 939 осіб обох статей. Храмів у місті було три: дві православні церкви та один костел. Названо єврейську молитовну школу. Із промислових закладів зауважено існування пивоварного заводу, а також відзначено п'ять щорічних ярмарок. У довідці йдеться і про давню літописну згадку Олики (1149 р.) та про перебування містечка з XVI ст. у власності князя Радзивіла. Згадується і замок, споруджений 1564 р., а також повідомляється про те, що біля Олики збереглися три кургани, названі Турчинськими [8].

Одночасно з державою інтерес до історії, природних багатств країв, місцезнаходження населених пунктів проявляли й місцеві інтелектуали, прагнучи задовільнити власну цікавість та познайомити з результатами своєї праці якнайширший загал. Порівняно з офіційними публікаціями О. Б. Братчиков подав дещо ширшу інформацію у власному виданні, підготовленому ним 1868 і 1869 роках. У першому випуску його «Матеріалов...» описано клімат, ґрунти, поширені хвороби, заняття і знаряддя праці місцевого населення. Не без інтересу було дізнатися, що в Дубенському повіті розводили лебедів як домашню птицю [9], а озера навколо Олики живилися джерельними водами [10]. Описуючи торгівлю, як важливий сектор економіки, автор вказує на липовий луб, з якого виготовляють короби, та яким успішно торгували на ярмарках Олики [11]. У другому випуску цього видання вже йшлося про міста і містечка Волинської губернії. Про Олику сказано, що вона знаходиться при озері Путиловському та має давню історію. Автор її коротко переказав та описав замок, а також вказав, що Олика, як і Давидівське та Несвіж, Клецьк і Мир, становить вотчину Радзивілів.

На 1869 р. містечко мало вже 335 дворів, з населенням: чоловіків 1309 і жінок 1575. Крім статі, населення поділено за віросповіданнями: православних 342 чоловіків і 337 жінок, римо-католиків: 30 чоловіків і 45 жінок, юдеїв: 932 чоловіків і 1193 жінок. У містечку працювало шість оліярень, продукція яких вимірювалася 6 731 руб. На заводі з виготовлення клею продукція оцінювалася у 287 руб. 50 коп. У Олиці проводилися щорічні чотири ярмарки. Нерухоме майно жителів містечка становило 106 375 руб. [12].

Із 1880 р. почали виходити друком восьмитомне видання про волості і найважливіші поселення європейської Росії. У третьому випуску 1885 р. було вміщено дані про кілька губерній, зокрема і про губернії Південно-Західного краю [13]. Тут вперше вказано про Олику, як про колишнє приватновласницьке містечко, в якому було 435 дворів, 1124 жителів. З храмів названо дві православні церкви, один костел і шість єврейських молитовних будинків, зауважено ярмарки [14]. Окремо описано садибу Цуманської волості Олику, у якій працювали водяний млин, сукновальня та лісопильний завод [15].

Окремим блоком варто подати видання до історії поширення у Південно-Західному краї православ'я. Йдеться перш за все про працю Миколи Теодоровича, знаного історика-краєзнавця, викладача Волинської духовної консисторії з описанням церков і парафій Волинської єпархії. У його п'ятитомному видання другий том присвячений Ровенському, Острозькому і Дубенському повітам. Зупиняючись на Олиці, дослідник прагнув з'ясувати етимологію її назви, здійснив поколінний розпис родословної князів Радзивілів, довівши її до останнього власника, генерал-ад'ютанта німецького імператора Фердинанда Радзивіла, який проживав у Берліні. Зауважив автор величезний костел, залишки Радзивілівського замку, ратуші [16].

Тогочасне становище містечка М. Теодорович оцінив як «довольно значительное местечко». Така оцінка пояснена близькістю Києво-Брестської залізниці та наявністю п'яти ярмарок, на яких торгували кіньми, збіжжям, дерев'яним посудом і ликами, а також наявністю міщанської управи, пивоварного заводу і оліярні. Після цього автор описує православні храми, час їх спорудження та зауважує, що будувалися вони на кошти містян, характеризує земельну церковну власність, чисельність кліру і парафіян. Тож це були чотири церкви: в ім'я святої і Живоначальної Трійці, святого великомученика Георгія Победоносця, Стрітєння Господнього [17] та храм в ім'я Воздвиження Чесного і Животворного Хреста Господнього [18].

1892 р. у Житомирській друкарні вийшла у двох частинах праця з нагоди 900-річчя православ'я на Волині. У другій частині книжки про парафії перелічені храми Олики, кількість у їхньому володінні землі та чисельність парафіян. Названа Стрітенська кам'яна церква з дерев'яним зводом та з дерев'яною дзвіницею, споруджені 1784 р. на кошти вірян. Парафіянами цієї церкви були 445 чоловіків та 496 жінок. До фондушу храму входило 32 десятини і 1200 сажнів землі. При ній діяло попечительство та працювала школа грамоти [19].

До цієї ж парафії належала і цвинтарна Хрестовоздвиженська дерев'яна церква. Вона була облаштована 1848 р. знову таки на кошти парафіян, яких нараховувалося 432 чоловіків і 438 жінок. Фондуш церкви складала 34 десятин 1363 сажні землі. Діяла церковно-парафіяльна школа [20].

Видання списку населених місць Волинської губернії побачило світ лише 1906 року. Його здійснив уже Волинський статистичний губернський комітет. У ньому вказано Олику, як містечко з 419 дворами, 2780 жителями обох статей, у якому вже було поштово-телеграфне відділення. Названо як окремий населений пункт залізничну станцію Олика, з її трьома дворами та 11-а жителями [21].

Суттєве зростання Олики на початку ХХ століття зафіксувало видання «Весь Юго-Западный край» на 1906 і на 1913 рр. У першому зазначено, що Олика стала волосним центром, названо розмір земельних маєтків кн. Ф. Радзивіла в Олиці – 5 211 десятин [22]. Там же перелічено винокурні заводи Ф. Радзивіла, С. Сабурова та П. Свешникова, їх продуктивність та чисельність робітників [23].

На 1913 рік містечко мало близько шести тисяч жителів. Міським органом було названо міщанську управу. Олика зазнавала модернізації, бо тут вже діяло поштово-телеграфне відділення, начальником якого був Іван Стефанович Захарчук. Крім державної, функціонувала і земська пошта. Зауважено і залізничну станцію з такою ж назвою.

Міщани Олики мали можливість отримувати медичну допомогу в земській лікарні на 16 ліжок. Поряд з нею була і лікарня для євреїв. Містечко мало свого лікаря Мойсея Лібермана, а також дантиста. Була й аптека. Більше того, при волосному правлінні діяла бібліотека. Містян товарами забезпечували магазини. А їх було немало: 14 з мануфактурними виробами, 13 бакалійних, 4 із «залізньо-скоб'яними» товарами, два винних, два хлібних, по одному готового одягу, посуду, для продажу гасу і солі, товарів зі шкури. На території містечка перебували і два склади: лісу і пива. Приїжджі могли зупинитися у двох трактирах, де подавали страви і наливали спиртні напої. Зафіксовано один пивоварний завод. До того ж діяли споживче і кредитно-ощадне товариства. Статут споживчого товариства, схвалений 1910 р., передбачав організацію постачання його членам продуктів споживання і товарів для домашнього вжитку за помірними цінами. Серед 19 його засновників першою названо княгиню Марію Радзивіл [24]. Показовим було й те, що ярмарки відбувалися кожного місяця 20 числа [25].

Великою популярністю користуються пам'ятні книжки Волинської губернії, що їх готував до видання губернський статистичний комітет. Згідно із каталогом-репертуаром, вони почали виходити з 1886 р. і видавалися щорічно до 1917 року [26]. За цей час світ побачило 32 книжки. За кількістю інформації вони суттєво відрізняються від названих довідників. Адже у них ми можемо побачити прізвища власників підприємств, аптек, лікарів, повивальних бабок, посадовців. Ось у пам'ятній книжці Волинської губернії на 1898 р. вказано число жителів Олики: 2 352 чоловіків і 2 325 жінок. Також зафіксовано винокурні заводи кн. Ф. Б. Радзивіла, А. В. Ледуховського, С. Богуша та ін. У власності першого перебував і пароводяний млин [27].

У пам'ятній книжці на 1914 р. названо адміністративно-відомче підпорядкування Олики як волосного містечка, що відносилось до третьої дільниці мирового суду, до першої слідчої дільниці в Дубенському повіті [28], до другої призовної дільниці в м. Дубно Волинської губернії для відбування військової повинності. Воно ж було і центром другого поліцейського стану Дубенського повіту [29].

До вже названої соціально орієнтованої інформації додано відомості про існування Олицького єврейського притулку, наявність у містечку акушерки, а також римо-католицького благодійного, кредитного та споживчого товариств [30]. Суттєво доповнено перелік виробничих підприємств. Зокрема, названо два винокурні заводи князя Ф. Б. Радзивіла, два С. Богуша, ректифікаційний Е. С. Богуша, дві пивоварні М. Д. Штраймельфідель, паро-водяний млин Ф. Б. Радзивіла, парові по одному І. Б. Бреслермана, А. І. Мартиновського та Н. Чаплинського, два водяні Ф. Б. Радзивіла та один, що належав управлінню землеробства і державний маєтностей і перебував у оренді у М. Місса, а інший – кліру Дернянської православної парафії [31].

У волинських народних календарях, що їх видавав публіцист і літератор Федір Досінчук у 1889-1915 роках, лише зрідка можна відшукати відомості про Олику. Так, у календарі на 1892 р. названі дві богадільні, одна при православній церкві, інша – єврейська, а також час проведення в Олиці ярмарок [32].

Крім російськомовних видань, маємо і польськомовні. У другому томі «Starozytna Polska» Міхала Білінського вміщено статтю про Олику та її історію за 1544-1793 роки з описом міста, власників та навколишньої природи [33]. У географічному словнику Королівства Польського надруковано досить розлогу статтю про Олику, у якій відображено її історію за час перебування у складі польської держави [34]. Як з цієї, так і з попередньої статті черпали інформацію автори вже названих російськомовних видань.

Не обійшов увагою Олику і знаний Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона. У його ХХІ-ому

томі подано дані про чисельність містян: 4882 особи, кількість дворів – 505. Вперше названо існування, крім церковно-парафіяльної школи, початкового училища. З промислових закладів названо миловарню і красильню [35].

Поміж інших виділяється велика стаття про Олику в Єврейській енциклопедії. Значна її частина присвячена історії перебування Олики у складі Речі Посполитої, коли вона при тодішньому адміністративно-територіальному поділі входила до Луцького повіту Волинського воєводства. Єврейський етнос з'явився тут близько 1655 р. і потрапив під патронат Карла-Станіслава Радзивіла, власника містечка. Від польського короля євреї отримали право кагалу Олики. 1765 р. в Олицькому кагалі нараховувалося 646 платників подушного податку. Повідомлялося про пожежу 1855 р., від котрої постраждали єврейські житла. За ревізією 1847 р. Оликська єврейська громада мала у своєму складі 2 381 особу, а за даними всеросійського загального перепису 1897 р. в Олиці мешкало 4210 осіб, серед яких євреїв було 2606 [36].

Інтерес становлять і видання про шкільну освіту. В одному з них йдеться про відкриття і реєстрацію парафіяльного училища в Олиці, відкритого духовенством ще до 1831 року [37].

І на завершення є потреба дещо відступити від заявленої теми, аби вказати на географічний показник до видань Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів. Його уклав Іван Новицький, і він містить інформацію з відсилкою до сторінок усіх видань комісії, у яких згадується Олика. Посилання складають більше однієї сторінки [38], а це немало. Не менш цікавим видається і бібліографічний показник статей, серед яких і ті, що містять історичні дані та матеріали про Олику, зокрема статті В. Переговського і А. Сендкульського [39]

Огляд історико-статистичних та довідкових видань дозволяють нам пропонувати такий підсумок. У названих книгах допитливий читач зможе відшукати немало фактів до ранньої історії Олики, а також отримати основні статистичні показники для характеристики розвитку містечка та формування його інфраструктури в дев'ятнадцятому столітті, зокрема про чисельність жителів, їх етнічне походження, заняття. Кількість храмів, підприємств, шкіл і бібліотек, як і рівень соціальних послуг, не зайве вказують, що містечко розвивалося і на початку ХХ століття поєднувало традиції і модерні практики, зберігало і культивувало історико-культурні пам'ятки.

Джерела та література

1. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Т.10. Ч.3: Волынская губерния. Сост. Фритче. Санкт-Петербург, 1859. С. 13, 23.
2. Там же. С. 155–156.
3. Там же. Дополнение. С. 9.
4. Военно-статистическое обозрение Волынской губернии. Сост. А. Забелин. Киев: тип. Киевского военного округа, 1887. Ч.1. С. 94, 97.
5. URL: <https://www.prlib.ru/item/466672>
6. Городские поселения в Российской империи. Т. 1. Санкт-Петербург: Общественная польза, 1860. С. 409.
7. Там же. С. 17, 427.
8. Семенов П.П. Географическо-статистический словарь Российской империи. Санкт-Петербург: Тип. Безобразова, 1866. Т. 3. С. 631.
9. Братчиков А. Материалы для исследования Волынской губернии в статистическом, этнографическом, сельскохозяйственном и других отношениях. Житомир: Тип. губернского управления, 1868. Вып. 1. С. 25.
10. Там же. С. 41.
11. Там же. С. 91.
12. Братчиков А. Материалы для исследования Волынской губернии. Вып. 2: О городах и местечках Волынской губернии в торгово-промышленном и других отношениях. Житомир: Тип. губернского управления, 1868. С. 202–203.
13. Волости и важнейшие селения Европейской России. Вып. 3: Губернии малороссийские и юго-западные : Харьковская, Полтавская, Черниговская, Киевская, Волынская, Подольская., 1885.
14. Там же. С. 213.
15. Там же. С. 225.
16. Теодорович Н.И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. 2: Уезды Ровенский, Острожский и Дубенский. Почаев: Тип. Почаево-Успенской епархии, 1889. С. 982.
17. Сьогодні Свято-Стрітенський храм є пам'яткою архітектури національного значення. Він зводився і як культова, і як оборонна споруда, цим пояснюється товщина її стін, що досягала іноді чотирьох метрів, а також наявність підземних ходів. Храм споруджено у стилі волинського бароко із дерев'яною різьбою на кіотах. Відомий храм і своєю іконою чудотворця святого Миколая.

18. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. С. 984.
19. 900-летие православия на Волыни 992-1892. Житомир: типо-литогр., 1892. Ч. 2: Статистические сведения о приходах Волынской епархии. С. 151.
20. Там же. С. 152.
21. Список населенных мест Волынской губернии. Житомир: Волынская губернская тип., 1906. С. 3, 50, 61.
22. Весь Юго-Западный край: справочная книга торгово-промышленных и фабрично-заводских предприятий; ред Н. П. Струц, Киев, 1906. С. 102.
23. Там же. С. 296.
24. Устав потребительского общества в м. Олыке Волынской губернии, утвержденный 15 января 1910 г. Ровно: Тип. Бренера, 1910. С. 28.
25. Весь Юго-Западный край: Справочная и адресная книга по Киевской, Подольской и Волынской губерниях. Киев, 1913. С. 744.
26. Балацкая Н. М., Раздорский А. И. Памятные книжки губерний и областей Российской империи. 1833-1917. Сводный каталог-репертуар. Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2008. С. 78–82.
27. Памятная книжка Волынской губернии на 1898 год. Житомир: Волынская губернская типография, 1898.
28. Памятная книжка Волынской губернии на 1914 год. Житомир: Волынская губернская типография, 1914. С. 100, 105.
29. Там же. С. 106, 148, 149.
30. Там же. С. 197, 201, 214.
31. Там же. С. 264
32. Волынский народный календарь на 1892 г. Редактор-издатель Ф. И. Досинчук. Житомир, 1891. С. 35, 46.
33. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez Michała Balińskiego i Tymoteusz Lipińskiego. 1885. T.2. S. 860.
34. Оłyка. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa, 1888. T. VII. S. 527–29.
35. Олыка *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*. Санкт-Петербург: Типо-литография, 1897. Т. XXІа. С. 909.
36. Олыка. *Еврейская энциклопедия*: Санкт-Петербург, 1912. Том двенадцатый: Обычай-Проказа. С. 84.
37. Приходские фундушевые училища в Юго-Западном крае; их возникновение и средства содержания : Прил. к Циркуляру по Упр. Киевского учеб. окр. за 1900 г. Киев : лито-тип. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, Киевское отд-ние, 1900. С. 18, 37.
38. Указатель к изданиям Временной комиссии для разбора древних актов. Имена географические. Киев: тип. Л. Г. Даниловой, 1883. С. 566–567.
39. Пенкина З. М. Полесье. Библиографические материалы по истории, географии, статистике, этнографии и экономическому состоянию Полесья. Санкт-Петербург, Тип. Д. И. Шеметкина. 1883. VI, X, 274 с.

УДК 929:94(474.5)

Олег Савчук

КНЯЗЬ ЯНУШ РАДЗИВІЛЛ: СВІТЛО І ТІНЬ ПОСТАТІ ПОЛІТИКА

Історія Волині першої половини ХХ століття тісно переплітається з історією роду Радзивілів. Місцем проживання родини було містечко Олика, яке розвивалося значними темпами завдяки родині Радзивілів. Новітнє виробництво у сфері лісового господарства, переробки, будівництво, дорожнє господарство і конярство заклали основи для довготермінового функціонування галузей Волині набагато років уперед.

Князь Радзивілл прагнув реалізувати себе в політиці нової держави. Брав участь у польсько-більшовицькій війні 1920 року. Проте повернувся до політики в Польщі лише після перевороту 1926 року – спочатку як посол до Сейму, згодом як сенатор. Він дотримувався консервативної позиції в стінах парламенту, критикував реваншистську позицію Німеччини, відстоював інтереси національних меншин як основи стабільності держави, виступав за захист прав політичних в'язнів у Польщі. Після смерті Юзефа Пілсудського критикував чинну тоді владу і залишив політику.

На початку другої світової війни разом з родиною був заарештований радянською владою та, за різною інформацією, завербований НКВС. Переїхав на підконтрольну Німеччині територію,